

University of Groningen

'Het is stoer de Grönnegers wakker te kriegien'

Voerman, Gerrit

Published in:
Groningse Volksalmanak

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1988

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Voerman, G. (1988). 'Het is stoer de Grönnegers wakker te kriegien': de lotgevallen van de Grönneger Bond. In J. W. Boersma, A. H. Huussen, J. F. J. van den Broek, & J. van Keulen (editors), *Groningse Volksalmanak: Historisch jaarboek voor Groningen* (blz. 142-160). N.V. Erven B. Van Der Kamp.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

'Het is stoer de Grönnegers wakker te kriegen'
de lotgevallen van de Grönneger Bond

Zo'n tien jaar na de totstandkoming van de Fryske Nasjonale Party (FNP) in Friesland kreeg Groningen ook een politiek-regionale groepering. In 1974 werd de Grönneger Bond (GB) opgericht, die zich zou beijveren voor een federale staatsstructuur en voor meer ruimte voor de Groninger cultuur. Voor deze wat zijn opvattingen betreft markante verschijning in de Groninger politiek was in kwantitatieve zin slechts een marginaal bestaan weggelegd. Anders dan in Friesland kreeg de partij in Groningen met niet meer dan een paar honderd aanhangers en enige duizenden kiezers geen voet aan de grond. Na vier keer tevergeefs aan de regionale gevoelens van het Groninger electoraat te hebben geappelleerd, werd de Bond in 1987 opgeheven.

In het onderstaande artikel zal worden ingegaan op de lotgevallen van de GB. Achtereenvolgens passeren het ontstaan van de Bond, de persoon van initiatiefnemer Meijer - al die jaren de bezielende kracht achter de GB -, de partijorganisatie, het program en de grondslagen, de plaats van de regionale Groninger partij binnen de Nederlandse politiek, de verkiezingsresultaten en de opheffing van de Bond de revue. Het geheel wordt besloten met een beschouwing over het falen van de GB.

In het gehele artikel zal sprake zijn van 'GB', ook na de naamsveranderingen van het begin van de jaren tachtig die uiteindelijk resulteerden in de naam 'Federallistische Partij Grunneger Bond'. De spelling van het Gronings in de diverse citaten kan variëren.

Oprichting

Op 25 januari 1974 werd door H.H. Meijer in Veendam de Grönneger Bond opgericht. Aanvankelijk leek het initiatief weinig kans van slagen te hebben. Het persbericht waarmee hij de geboorte van de nieuwe partij wereldkundig wilde maken werd in eerste instantie geweigerd door de regionale kranten. Pas toen het ANP - dat ook door Meijer was ingelicht - het bericht op de telex zette, volgden de regionale media. In de kolommen van het Nieuwsblad van het Noorden en van de Noord-Ooster en voor de microfoon van de RONO, de toenmalige regionale omroep, kreeg Meijer de gelegenheid de doelstellingen van de GB uiteen te zetten. Ook de landelijke pers besteedde aandacht aan de nieuwkomer.

Al eerder was er hier en daar gedacht over de oprichting van een regionale politieke groepering in Groningen. In 1970, naar aanleiding van de Statenverkiezingen, was er sprake van de mogelijke vorming van een 'Groningse Nationale Partij'.¹ Verder dan geruchten is deze onderneming niet gekomen. Ook Meijer liep al langer met het idee rond. Aan het einde van de jaren zestig had hij - tevergeefs - gepoogd een lid van de Duitse Bondsdag te interesseren voor een partij die zich zou moeten inzetten voor een

nieuwe staat in het 'Friesische Sprachbereich' ten koste van Nederland en de BRD.² Later had Meijer als directeur van een Handelsavondschool tijdens een diploma-uitreiking de achterstelling van de noordelijke provincies in Nederland breed uitgemeeten. Door de ruchtbaarheid die enkele regionale bladen hieraan hadden gegeven, zochten leden van de FNP contact met Meijer.³ Hij raakte onder de indruk van de resultaten die de FNP had geboekt en trad toe als lid. Geïnspireerd door het Friese voorbeeld richtte hij de Grönneger Bond op. De Groningse zusterpartij werd door het bestuur van de FNP hartelijk verwelkomd: niet alleen werd de GB alle succes toegewenst, ook werd de Bond uitgenodigd contact te onderhouden.⁴

Harm Hindrik Meijer

Drijvende kracht achter de oprichting van de GB was Harm Hindrik Meijer ('Haarm Maayer is mie laiver'). Hoewel bij de totstandkoming van de Bond ook enkele andere personen waren betrokken, was hij degene geweest die de aanzet ertoe had gegeven. Meijer bepaalde als voorzitter en lijsttrekker het gezicht van de Bond gedurende de dertien jaren van zijn bestaan.

Meijer werd op 15 september 1919 in Bourtange geboren als zoon van een grenscom-mies. Hij groeide op in een SDAP-milieu. Nadat hij zijn HBS-diploma had behaald was hij voor de oorlog enige jaren werkzaam als journalist bij de noordelijke editie van het sociaal-democratische dagblad Het Volk. In deze tijd werd zijn belangstelling voor het Gronings gewekt. In de jaren vijftig combineerde Meijer zijn werkzaamheden bij de Nederlandse Spoorwegen met een studie economie. Eenmaal afgestudeerd werd hij leraar economie aan een middelbare school in Veendam.

Meijer, die zich binnen de provinciegrenzen vrijwel uitsluitend van het Gronings be-diende, is lange tijd op het Groningse literaire front actief geweest. Aan het begin van de jaren zestig publiceerde hij Groninger schetsjes in Het Vrije Volk. Ook schreef hij korte verhalen en gedichten en vertaalde werk van Jevtoesjenko en Rilke in het Gronings. Hij was betrokken bij enkele Groninger tijdschriften en maakte deel uit van de Oldenburger 'Schrieverskring'. Ondanks deze activiteiten interesseerde 'de taal...mij toch meer dan de literaire bedoeling. Het Gronings mag niet verloren gaan',⁵ aldus Meijer. De passieve houding waarmee de PvdA, waarvan hij vele jaren lid was, de dreigende teloorgang van het Gronings aanschouwde was voor hem één van de redenen om in januari 1974 - vlak voor de oprichting van de GB - voor deze partij te bedanken. Meijer zag meer heil in het lidmaatschap van de FNP en de Scottish National Party.

Harm Meijer overleed op 6 mei 1988 op 68-jarige leeftijd.

Partijorganisatie

Op de ledenvergadering van de GB in maart 1974 hadden de verkiezingen voor het 'aalgemain bestuur' plaatsgevonden. Tot 'veurzitter' werd Meijer verkozen. Meijer, die deze functie tot de ondergang van de GB in 1987 zou bekleden, werd bijgestaan door een 'siktoares' en een 'breukmeester' (penningmeester; aanvankelijk 'schatmeester' geheten). Omdat zijn medebestuurders vaak druk bezet waren of, zoals in het geval

van de eerste Bondssecretaris, het Gronings als schrijftaal niet machtig waren, kwam veel van het werk volgens Meijer op zijn eigen schouders terecht.⁶

In de jaren na de oprichting werd getracht om de aanhang van de GB te verbreden en een partijorganisatie op te bouwen. Beide pogingen bleven vruchteloos. Teneinde statuten en huishoudelijke reglementen voor de GB op te kunnen stellen, werd de FNP om toezending van de partijreglementen verzocht. Verder dan het uitdenken van het Groningse woord 'keurbrief' (afgeleid van het Friese 'karbrief') voor 'statuten' lijkt de reglementering van de GB, die trouwens ook geen rechtspersoonlijkheid heeft bezeten, niet te zijn gekomen. Onder meer door huisbezoek trachtte de GB nieuwe leden te werven. Uitbreiding van de ledenaanghang was niet alleen wenselijk om het financiële draagvlak te vergroten, ook moest de Bond zich zodoende meer in de richting van een 'volkspartij' ontwikkelen. Het lidmaatschap van studenten, schoolhoofden, leraren, een notaris en een enkele wetenschappelijke medewerker had zo zijn voordelen, zo erkende Meijer, maar kon ook nadelig uitpakken: 'Aiglieks bin wie nog slim elitair'.⁷ De ledenwerving had weinig resultaat. In plaats dat de aanhang groeide, liep deze in 1975 terug. Nogal wat leden en 'stiepers' (donateurs, zoals deze door de GB met een aan het Fries ontleende term werden aangeduid) verlieten de Bond, omdat ze aanvankelijk hadden gemeend met een culturele en niet met een politieke beweging te maken te hebben, of omdat hun financiële bijdrage als een eenmalige was bedoeld. Over het ledental van de Bond werden doorgaans geen mededelingen gedaan. Slechts bij een enkele gelegenheid tilde Meijer een tipje van de sluier op. In 1978 verklaarde hij dat de GB 300 leden telde;⁸ vlak voor de opheffing van de Bond in 1987 zou dit aantal zijn gedaald tot 200.⁹ Naar alle waarschijnlijkheid zijn deze cijfers wat geflatteerd.

Ook de poging om de communicatie tussen bestuur en leden te verbeteren door de uitgave van een partijorgaan, was geen lang leven beschoren. In oktober 1975 verscheen het eerste nummer van 't Schienvat' (een 'schienvat' is een driekantige boerenlantarn).¹⁰ Vier nummers verder en een jaar later, in november 1976, werd de uitgave van het gestencilde periodiek gestaakt. Sindsdien richtte de voorzitter zich uitsluitend via de jaarlijkse 'Nijoarsbraif' tot zijn achterban. Het idee van een nieuwjaarsbrief had Meijer overigens ontleend aan de Scottish National Party (SNP). Zijn eerste 'Nijoarsbraif' uit 1976 was een letterlijke vertaling van de 'St. Andrew's day appeal 1975', die de SNP aan al haar leden - en dus ook Meijer - toestuурde. De oplage van de 'braif' die aan leden, donateurs en sympathisanten werd verzonden, schommelde al die jaren zo tussen de 300 en 350.

Door het geringe ledental kampte de GB met een chronisch gebrek aan geld, hetgeen de organisatorische opbouw bemoeilijkte. 'De Grönneger Bond is klaain en stroat-arm',¹¹ aldus Meijer in een vertrouwelijke bui. Bedroegen de inkomsten in 1974, het jaar van de oprichting nog bijna f3.000,—; een jaar later, nadat het ledental was teruggelopen, was dit bedrag gehalveerd.¹² Steeds vaker moest Meijer zelf bijspringen om de kosten te dekken.¹³

De partijorganisatie van de GB is gedurende zijn hele bestaan uiterst zwak gebleven. De Bond had veel weg van een ouderwetse kiesvereniging, die een sluimerend bestaan leidde totdat er verkiezingen in aantocht kwamen. Na een periode van verhoogde acti-



Afb. 1 Verkiezingsaffiche 1974

(DNPP, affichecollectie)

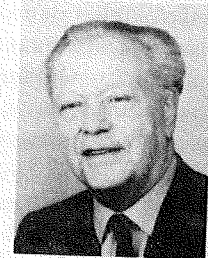
viteit die werd afgesloten nadat de stemmen waren geteld, dommelde de partij weer weg in een lange winterslaap. Dit beeld van de GB gold vooral voor de jaren tachtig. In de jaren zeventig was de Bond ook tussen de verkiezingen door op publicitaire wijze actief, vooral door toedoen van partijvoorzitter Meijer. Deze werkzaamheden kwamen naar zijn zeggen hoofdzakelijk op hem neer. In een brief aan een symphatisant klaagde hij zijn nood dat 'der gainaine wat dut, boeten verkaizenskampagne, as ik al-lain'.¹⁴

Grondslagen en programma

In het persbericht waarmee de GB zich in 1974 aan de buitenwacht presenteerde werden beknopt de grondslagen uiteengezet. Enerzijds baseerde de Bond zich op het federalisme; anderzijds op de Groninger cultuur. Aan deze twee uitgangspunten hield de GB gedurende al de jaren van zijn bestaan onverkort vast, zij het dat de staatkundige doelstelling in het nieuwe partijprogramma dat aan het begin van de jaren tachtig werd opgesteld, meer op de voorgrond trad. Door aan het federalisme een zwaarder accent te geven hoopte men het beeld van een taalpartij, dat de Bond bij velen opriep, te doorbreken. De naam 'Grönneger Bond' werd dienovereenkomstig gewijzigd in 'Federalistische Partij Grönneger Bond'. Vanaf 1984, nadat de vastlegging van de spelling van het Gronings haar beslag had gekregen, heette de partij uiteindelijk 'Federalistische Partij Grunneger Bond'. De 'Nijoarsbraif' verscheen vanaf 1981 tevens in een Nederlandse vertaling.

De GB wierp zich op voor de politieke, culturele en economische belangen van Groningen. De Bond wilde een 'politieke vuist' vormen tegen de 'Holländse koloniaolsten en kulturimperialisten'.¹⁵ Het federalisme van de GB wortelde in een grondige afkeer van het vermeende Hollandse centralisme en dirigisme. 'Op de bajonetten van de Franse bezetters is na 1800 de Nederlandse eenheidsstaat gebouwd, omdat Holland daar voor zichzelf voordeel in zag',¹⁶ aldus Meijer. Het economisch eigenbelang dat Holland al eeuwenlang voorop zou hebben gesteld was gepaard gegaan met de achterstelling van het noorden. De huidige situatie was voor de GB een sprekend bewijs dat Den Haag in Groningen niet meer dan een koloniaal wingewest zag: aardgasbaten werden aan de provincie onttrokken en in ruil daarvoor werd de Groninger bevolking opgezaald met een hoge werkloosheid en - vergeleken met het westen - met gemiddeld lagere lonen. Al sinds mensenheugenis werden door de weinig florissante economische toestand steeds jonge Groningers gedwongen als 'gastarbeiders' naar de Randstad te trekken om daar slechts in aanmerking te komen voor tweederangs betrekkingen. In felle bewoordingen hekelde de GB het Hollandse 'cultuurimperialisme', dat volgens Meijer in zijn uitwerking op het Gronings vergelijkbaar was met het lot dat de Basken en Catalanen, de Bretons en de Welsh door de Spaanse, Franse en Britse eenheidsstaat was bereid. Op geraffineerde, maar wellicht deels onbewuste wijze zou in Nederland worden gepoogd 'de Groninger identiteit te vernietigen'.¹⁷ De zich ook in cultureel opzicht meerderwaardig voelende Hollanders zouden het met name op de taal hebben gemunt. Door allerlei discriminerende bepalingen in bijvoorbeeld Kieswet en Gemeentewet en doordat andere in Nederland gesproken talen dan het Hollands voor radio en

Federallistische Partij Grunneger Bond



Haarm Maaijer

liest **10**
FPGB

TV vrijwel niet aan bod zouden komen, werd het Gronings zwaar in het defensief gedrongen.

Federalisme

Het federalisme dat door de GB werd voorgestaan was naar Friese snit gemodelleerd - zij het dat het vergeleken met de FNP in een meer rudimentaire vorm is blijven steken. Tegenover de Hollandse eenheidsstaat plaatste de Bond het ideaal van een federale staatsinrichting. Hieronder verstond men 'n federoatie (verainen) van lutje, zo vrei meugelke ainheden mit zo min meug elk machtskonsiintroaties'.¹⁸ In interviews deelde Meijer mee dat het Zwitserse kantonstelsel hem als ideaalbeeld voor ogen stond. De samenleving moest van onderaf worden opgebouwd; leidraad hierbij diende te zijn dat hogere bestuursorganen zich geen beschikkingsmacht toeigenden over zaken die door lagere organen zelf naar behoren konden worden geregeld. Door deze decentralisatie van macht zou het individu, dat zelf zo vrij mogelijk moest zijn, meer bij het bestuur kunnen worden betrokken, waardoor een 'aktieve democratie' gestalte kon krijgen. Aanvankelijk bleef de federalistische doelstelling van de GB binnen het kader van de Nederlandse staatsstructuur. Bij de oprichting had Meijer verkondigd dat de Bond niet de afsplitsing van Groningen van Nederland beoogde.¹⁹ In de eerste programma's vroeg de GB meer bestuurlijke en financiële zeggenschap voor gemeenten en provincie. Ook werd het recht opgeëist voor zowel gemeenteraden als Provinciale Staten om zelf hun voorzitter te kiezen (in plaats van door het Rijk aangewezen 'zetbazen' - burgemeesters en Commissarissen der Koningin).

Het vernieuwde program waarmee de Bond in 1982 de Statenverkiezing inging was radicaler van toon. Het gaf een tamelijk gedetailleerde blauwdruk voor een op federale leest geschoeid 'laand Grönnen'. De basiseenheden in deze staatkundige constructie waren de gemeenten, die hooguit zo'n 5.000 inwoners mochten tellen. Grotere gemeenten als bijvoorbeeld de stad Groningen behoorden te worden opgesplitst. Hierbij moest zoveel mogelijk 'oetgoan worren van moatschoppelke ainheden mit histoarische noamen'.²⁰ De gemeenten vormden vijf 'kringen', die slechts die taken van de gemeenten overnamen die deze om technische redenen zelf niet konden uitvoeren. Als kringen werden genoemd: 'Stad en Hoaren...', 'Westerkwetaaier', 'Hunsengo', 'Oldambt en Westerwaole (mit Veenkelonies)'. Gezamenlijk vormden de kringen 't laand Grönnen'.²¹ In dit scenario werd niet gerept over de plaats van dit 'laand Grönnen' binnen het Nederlandse staatsverband. Impliciet leek de GB evenwel een uittreden voor ogen te hebben gestaan. 'Nait nationoale stoaten zai wie as wezenlik mor vaolken',²² zo luidde één van de grondslagen van het program. Vervolgens bepleitte de Bond de vervanging van nationale grenzen door grenzen tussen volkeren op grond van hun eigen taal en cultuur. Gezinspeeld werd op de totstandkoming van een Nedersaksische staat waarvan Groningen deel uit zou maken - een oude droom van Meijer.²³ Op zijn beurt zou deze staat dan weer een onderdeel kunnen vormen van een federale Europese Gemeenschap.

Groninger cultuur

Het voorzichtige streven van de GB naar de vorming van een Nedersaksische staat werd ingegeven door de opvatting dat de door taal met elkaar verwante 'Sassische' volkeren, die woonachtig waren in het noorden en noordoosten van Nederland en in het noorden van de BRD en de DDR, een gemeenschap zouden vormen. Het 'Grönneger voalk' werd door de GB niet als op zichzelf staand beschouwd, maar 'as dail van t Sassische (Nedersaksische) vaolk...Grönnen het al honnerden joaren dail van dei Sassische vaolkengemainschop weast'.²⁴ In bedekte termen gaf de GB te kennen dat de verdeeldheid van deze 'volkengemeenschap' ooit zou moeten worden opgeheven.

Wat dichterbij huis stelde de GB zich ten doel het veiligstellen van de Groninger taal en cultuur en de bevordering van de verdere ontwikkeling daarvan. Een probleem hierbij was de invulling van het begrip cultuur. In tegenstelling tot zijn Friese zusterpartij verengde de GB 'cultuur' doorgaans tot 'taal'. In het programma van de Bond werd de 'Grönneger taol' verheven tot 'grondslag en tougelieks belangriekste uten van Grönneger kultuur'.²⁵ De maatregelen die de GB voorstelde ter bescherming van de Groninger cultuur lagen dan ook voornamelijk in de sfeer van de taal. Het Gronings moest als leervak op alle scholen worden ingevoerd en als spreektaal in de vertegenwoordigende lichamen, de ambtelijke sector en bij de rechtbanken. Op de scholen behoorde eveneens les te worden gegeven in de geschiedenis van Groningen. Tevens werd de stichting verlangd van een museum gewijd aan de Groninger geschiedenis. De spelling van een 'standoard-Grönneger toal'²⁶ en de schrijfwijze van Groninger plaatsnamen diende te worden vastgelegd. Er moest een Groningstalige radio- en tv-zender komen en de uitgave van in het Gronings geschreven literatuur moest worden gestimuleerd. Verder werd gepleit voor een adequate bescherming van het milieu en van monumenten in de provincie. Tenslotte moest door een gericht werkgelegenheidsbeleid een einde worden gemaakt aan de geleidelijke uitholling van de Groninger cultuur door de uittocht van jonge Groningers die op zoek naar werk hun heil elders in het land zochten. Aan de komst van Hollandse ambtenaren in het kader van de spreiding van de Rijksdiensten moest eveneens een halt worden toegeroepen.

Links of rechts?

Anders dan de FNP, die men zonder al te veel reserves links mag noemen,²⁷ kan de GB niet zo eenvoudig binnen het politieke spectrum worden gerangschikt. 'Als Grönneger Bond moeten we ergens in het midden zitten wat de ideologie aangaat. Niet extreem rechts, niet extreem links',²⁸ zo verkondigde voorzitter Meijer in 1975. Maar in plaats van een duidelijke middenkoers te varen, schipperde de Bond meer tussen beide politieke polen. Het verkiezingsprogramma van 1982 - dat in 1987 ongewijzigd weer van stal werd gehaald - was een samenraapsel van zowel linkse als rechtse opvattingen. Deze eclectische werkwijze verleende het program een tweeslachtig karakter. Zo werd de voorkeur voor de vrije, ondernemingsgewijze produktie gecombineerd met een vergaande, door de overheid gecontroleerde inkomensnivellering waarbij de maximum netto-verdiensten hooguit het vijfvoudige van het minimum-inkomen mochten bedragen.²⁹ De zorg voor het milieu, die de GB onder meer tot het verbod op de vestiging

van vervuilde industrie in Groningen bracht, kwam nogal eens in botsing met een andere doelstelling, de bevordering van de werkgelegenheid in Groningen. Als het er op aan kwam vond Meijer persoonlijk toch wel 'dat werk boven de vogeltjes gaat. Onze kinderen moeten hier werk vinden'.³⁰

Overziet men het geheel, dan kan worden vastgesteld dat in het ideeëngoed van de GB de linkse elementen overheersen. Dit is vooral het geval met betrekking tot sociale kwesties en - toch ook - het milieu. De Bond was een verklaard tegenstander van de opslag van radio-actief afval in de Groninger zoutkoepels en van de mogelijke komst van een kerncentrale in de Eemshaven. Ook bij de aanleg van militaire oefenterreinen stond men niet te juichen. Op sociaal terrein toonde de GB zich een voorstander van meer zeggenschap voor werknemers in de bedrijven, van sterke vakbonden en van de invoering van een basisinkomen voor iedereen ouder dan 16 jaar.

Op één wezenlijk punt onderscheidde de GB zich van linkse partijen, namelijk in zijn wat terughoudende opstelling ten aanzien van vreemdelingen. Waar de FNP bijvoorbeeld etnische minderheden positief waardeerde,³¹ betoonde de GB zich minder toeschietelijk. Na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 fulmineerde de Bond tegen het soepele toelatingsbeleid van Nederland voor Surinamers. Volgens de GB kon Nederland - en zeker het overvolle westen - de toeloop uit Suriname niet aan; gevreesd werd daarom dat het noorden de functie van 'opbaargstee veur Surinoamers' zou krijgen.³² Gastarbeid werd van de hand gewezen, omdat daardoor 'gastaarbaiders en heur hoeshoelens zok an n aner kultuur aanpazen mouten. Dat is stoer. T gevoar bestaat, dat doar minderheden duer ontstoan'.³³ Bij de GB leefde de angst, dat de tweede generatie buitenlanders zich tot een 'subproletariaat' zou ontwikkelen. Zolang gastarbeid echter voorkomt, moeten de slachtoffers ervan wel zo goed mogelijk worden opgevangen, zo vond de Bond. Niet alleen buitenlanders, ook Hollanders waren vreemdelingen voor de GB. Het werk dat door de spreiding der Rijksdiensten in Groningen zou worden geschapen werd op prijs gesteld, maar overgeplaatste Hollandse ambtenaren waren daarbij niet welkom. 'Gain vrunde mins! Die mins hebben wie gan steek belang bie!'.³⁴

Houding tegenover andere politieke partijen

In de Nederlandse politiek was de GB een buitenbeentje. Met de landelijke politieke partijen had de Bond bijzonder weinig op. In deze 'Hollaans-nasjonalistische partijen'³⁵ maakten westerlingen de dienst uit. Uit electorale overwegingen richtten zij zich bijna uitsluitend op de belangen van de randstad. Voor de interesses van het noorden hadden deze partijen geen enkel oog. De Groninger afdelingen waren slechts filialen van de landelijke partijbureaus. Met name de PvdA werd verweten geen regionale gezindheid te hebben.

De GB zag veel meer heil in de weinig ideologische, meer pragmatisch ingestelde lokale politieke belangengroeperingen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1974 raadde de Bond zijn achterban aan op deze Gemeentebelangen-partijtjes en in ieder geval niet op een 'Hollandse' partij te stemmen. Dit stemadvies was niet geheel zonder eigenbelang. Bij de Statenverkiezingen van 1978 trachtte de GB namelijk op zijn beurt de aanhang



Afb. 3 Verkiezingscampagne 1978.

van de Gemeentebelangen-groeperingen te paaien door in zijn provinciaal program een dusdanige gemeentelijke zelfstandigheid te bepleiten 'zoas in veul gemainten n partij Gemaintebelangen wil'.³⁶

Was deze samenwerking met plaatselijke politieke groeperingen hoofdzakelijk door opportuniteitsredenen ingegeven, echt verwant voelde de GB zich met de FNP. Beide partijen streden tegen het Hollandse centralisme en tegen de achterstelling van het Noorden. Samenwerking met zijn Friese zusterpartij werd door de Bond nagestreefd. Meijer koesterde de hoop ooit te komen tot een 'Federoatsie van Federoalistische Perteien in de Nederlannen', waarin naast de FNP en de GB ook een soort 'Drindse Bond', opkomende voor de Drentse belangen, zou participeren.³⁷ In de jaren zeventig ondernamen de enige twee regionale partijen die Nederland rijk was enkele gezamenlijke acties. Zo schreven zij in 1975 een brief aan de regering, waarin stopzetting werd geist van de 'koloniale uitbuiting' door Den Haag.³⁸ Enkele jaren later tekenden beide partijen protest aan tegen de afwijzing van hun verzoek om zendtijd in verband met de op handen zijnde Statenverkiezingen.

Aan het begin van de jaren tachtig leek de liefde van Friese zijde te zijn bekoeld. De toenmalige voorzitter van de FNP, A. Hoekstra, vond de Bond maar een wat dubieuze groepering. 'We hebben wel contacten met allerlei groepen in het land en in het buitenland, maar dit is... ik heb niet het idee dat het zo geweldig serieus is. Die Meijer blaast het wat op, het nationaal bewustzijn... Het bestaat in Groningen niet in die mate als in Friesland. Hij doet alsof dat wel zo is. Dat is zijn goed recht, maar... nee'.³⁹ Meijer moest toegeven dat de betrekkingen op een laag pitje stonden: 'D'r binn'n wel contacten, moar naait zo geweldig'.⁴⁰

Bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten in 1982 werd de GB geconfronteerd met een politieke concurrent: de Verontruste Provinciale Statengroep (VPS). Tevergeefs stuurde de Bond aan op samenwerking met deze nieuwkomer. De VPS was ontstaan uit een afsplitsing van de Statenfractie van de PvdA, omdat deze aan het milieu een hogere prioriteit zou toekennen dan aan de werkgelegenheid. De drie fractieleden die waren opgestapt gaven hun zetel niet op maar bleven onder de naam 'Verontruste PvdA Socialisten' deel uitmaken van de Groningse Staten. De VPS diende zich nadrukkelijk aan als een 'regionale beweging.., die heel duidelijk de Groninger belangen voorop stelt'.⁴¹ Deze belangen waren niet cultureel, maar overwegend economisch gekleurd. Met enkele eisen schoot de VPS onder de duiven van de GB: tegen het Haagse centralisme, tegen de positie van Groningen als nationale melkkoe en beëindiging van de migratie van vele Groningers naar het westen ten gevolge van de werkloosheid. Hoewel de VPS in het verkiezingsprogram te kennen gaf samenwerking te zoeken 'met andere, gelijkgezinde regionale bewegingen in Nederland teneinde te bereiken, dat Den Haag meer dan tot dusverre met regionale belangen rekening houdt',⁴² werd op het aanbod van de GB om tot lijstverbinding over te gaan niet gereageerd. Regiominnend Groningen werd zodoende een Statenzetel door de neus geboord: VPS en GB waren goed voor respectievelijk 4.412 en 2.812 stemmen, waarmee zij gezamenlijk de kiesdeler zouden hebben gehaald.⁴³

Verkiezingen

De geschiedenis van de GB is er een van verkiezingen. Spoedig na de oprichting van de Bond werd besloten om deel te nemen aan de op handen zijnde Statenverkiezingen. Meijer deed een beroep op de FNP om de GB in de verkiezingscampagne met financiële en personele hulp bij te staan. FNP-leden zouden de nog kleine Bond kunnen assisteren bij het plakken van affiches in het westelijke deel van de provincie Groningen. De FNP zelf werd gevraagd garant te staan voor een lening die de GB moest afsluiten voor de voor deelname aan de verkiezingen vereiste waarborgsom van f 1.250,—. Op beide verzoeken kon de FNP niet ingaan, omdat haar de middelen hiertoe ontbraken, zoals zij de GB meedeelde. Wel kreeg de GB de beschikking over de adressen van in Groningen woonachtige FNP-leden, die wellicht bereid konden worden gevonden om zich voor de Bond in te zetten.

Geheel op eigen kracht ging de GB de verkiezingen voor de Provinciale Staten in. Lijsttrekker was Meijer. Als tweede was de uit Appingedam afkomstige Eppo Scheltens gekandideerd, beter bekend onder zijn dichtersnaam Remko Sipkes. Op de vierde plaats stond de Veendammer Schuur, onder meer uitgever van Veenkoloniale geschiedenisboeken.⁴⁴ Deze tactiek, die erop gericht was te profiteren van de (veronderstelde) plaatselijke bekendheid van de kandidaten, werd door de GB bij al de verkiezingen waaraan deze mee zou doen beproefd. De financiële middelen waren beperkt: zo moesten de drukkosten van de affiches door enkele particulieren worden voorgeschoten. Een andere tegenslag was dat niet onder de naam Grönneger Bond aan de verkiezingen kon worden deelgenomen, omdat men deze naam niet binnen de door de Kieswet gestelde termijn had laten registreren. Niettemin bleef Meijer, mede door de uitgebreide aandacht die de Bond zelfs in de landelijke pers kreeg, uiterst optimistisch. Zo verklaarde hij voor de VARA-radio op tenminste drie zetels te rekenen. Met gevoel voor publiciteit voegde hij daaraan toe dat de GB in 1978 minimaal acht zetels en in 1982 de absolute meerderheid in de Groninger Staten zou behalen.

Op de hoopvol gestemde verwachtingen volgde de uitslag - amper 2.500 stemmen, goed voor 0,8% - als een diepe teleurstelling. Dat de GB zelfs niet in staat was gebleken om maar één zetel in de wacht te slepen, werd geweten aan de korte voorbereidingstijd en aan het feit dat de bondsnaam niet op het stembiljet mocht worden afgedrukt. Ook werd de ver voortgeschreden 'verhollandsing' van de stad Groningen - met haar hoge inwonertal een aanzienlijk stemmenreservoir - verantwoordelijk gesteld. De GB liet zich door dit negatieve resultaat niet uit het veld slaan, integendeel. Op een ledenvergadering die naar aanleiding van de verkiezingsuitslag bijeen was geroepen werd opheffing van de Bond van de hand gewezen.

De eerste jaren van zijn bestaan had de GB weinig reden tot klagen over de aandacht van de regionale media. Ingezonden brieven van de Bond werden doorgaans geplaatst. Daarnaast haalden Meijer c.s. regelmatig de pers door spraakmakende open brieven aan politici en autoriteiten. Het Groninger college van Gedeputeerde Staten moest het ontgelden toen bij de uitreiking van de culturele prijs van de provincie Groningen aan de dichter Simon van Wattum er Nederlands in plaats van Gronings werd gesproken.

Opkomen veur Grönnen!

Federaolistische Partij



Grönneger Bond

liest 12

De Federaolistische Partij Grönneger Bond wil:

Waarkgelegenheid

- n rechtveerdege verdailen van waarkgelegenheid zodat Grönnen nait meer waarkloosheid het as Hollaand,
- waarkloosheid bestrieden deur t aantrekken van nele industrieën (deur lege gas-, stroom- en grondpriezen en subsidies) en ook deur t waark eerleker te verdailen,

Energie

- gain attoomenergie zo laank as t ôfvaal nait onschoadelk maakt worren kln, en gain attoomôfvaal in ons zôltmienen,
- ontwikkelen van noatuurleke energiebronnen (zun, wind, woater, grond) en bespoaren van energie deur n groot, pervinsioal isolatiepergram,
- gain hogere gas- en stroompriezen en aankoop van stroom en gas in t boetenlaand as dat veurdaileger is,

Omgeven

- mit kracht wieder aarbalden an t schoon moaken en hōlen van ons omgeven, mōr bestoande industrieën (bv Avebe) doar nait deur kepot goan loaten,

Kultuur

- dat t pervinsioal bestuur dut wat meugelk is veur ons algen toal en kultuur, ook deur bestoande kultuurorganisaties mit kracht te helpen, en deur te stoan veur verdroagzaamheid op t stok van toal,
- dat Grönneger Kultuurraad oetgruit tou n kultuurmiddelpunt belast mit de zōrge veur ons toal en kultuur,

Gemainten

- dat gemainten zo zulfstandeg meugelk waarken kinen zoas in veul gemainten n partij Gemaintebelangen wil,

Soamenwaarken

- om wat kloar te kriegen veur Grönnen soamenwaarken mit elkse partij, del ook veur Grönnen opkomen wil.

Federaolistische Partij Grönneger Bond,
Kerkpad 2, 9921 PP Steem Gn,

liest 12

De Bond kondigde aan in de winter van 1977 een cursus Gronings voor (toekomstige) Statenleden te zullen geven, zodat deze de GB, wanneer die na de verkiezingen van 1978 zijn opwachting in de Staten zou hebben gemaakt, konden verstaan. Bewindslieden uit het kabinet-Den Uyl werden bestookt met brieven waarin protest werd aangetekend tegen de achterstelling van het Gronings, burgemeesterbenoemingen, overplaatsing van Hollandse ambtenaren en dergelijke. Bij de PTT werd het recht opgeëist bij de adressering van poststukken plaatsnamen in het Gronings te schrijven. De pen-nestrijd die Meijer met de PTT voerde om zijn functie als Bondsvoorzitter in het Gronings in het telefoonboek vermeld te krijgen, leidde zelfs nog tot Kamervragen. Naar verloop van tijd was het nieuwtje voor de pers er echter van af. De GB kon niet meer vanzelfsprekend op de schijnwerpers van de publiciteit rekenen, hetgeen uiteraard door de Bond werd betreurd.⁴⁵

Of deze werkwijze van de GB om zoveel mogelijk de publiciteit te halen electoraal wel zo effectief was, is nog maar de vraag. De manier waarop de Bond de aandacht trok kan evenzeer contraproductief hebben gewerkt. De open brieven leken ogenschijnlijk meer negatieve reacties dan instemming op te roepen. 'Meer hardroeperig dan diepgraverig, gebral, dialect door dik en dun, extremisme, verstandsverbijstering',⁴⁶ aldus een columnist in het Nieuwsblad van het Noorden. Meijer werd ooit getypeerd als de 'Veenkoloniale Don Quichotte'.⁴⁷ Ofschoon de Bond ervoor beducht was de indruk te wekken niet meer dan een hobbyistisch en folkloristisch clubje te zijn, kreeg deze zo-doende bij velen geleidelijk toch dit imago.

In 1978 deed de GB opnieuw mee aan de strijd om de kiezersgunst. Nog vóór de gang naar de stembus werd een bescheiden succes geboekt. Het Centraal Stembureau van de Provincie Groningen accepteerde de in het Gronings gestelde plaatsnamen - zoals 'Steem' (Stedum), 'N Daam' (Appingedam), 'Aol Pekel' (oude Pekela) en 'Stad' (Groningen) - die op de kandidatenlijst van de GB voorkwamen. Niet aanvaard werd de Groningse achternaam 'Maaijer' van lijsttrekker Meijer.

De verkiezingen zelf verliepen voor de Bond rampzalig. Ook dit keer bleef een zetel uit; bovendien moest de GB vergeleken bij de vorige Statenverkiezingen een gevoelige veer laten. Het aantal kiezers dat zijn stem op de GB uit had gebracht daalde met bijna 1.000 tot zo'n 1.500 (0,5%). Dit uiterst magere resultaat werd door Meijer toegeschreven aan de tactiek van de 'Hollandse' partijen om de Statenverkiezingen in het nationale vlak te trekken. Daarnaast wees hij op de achterstand die de GB en de FNP bij de gevestigde partijen hadden omdat zij niet konden beschikken over radio- en tv-zendtijd. De zware nederlaag toonde voor Meijer de noodzaak aan van een 'Propögando-Ploug'. Deze commissie diende richting te geven aan de verkiezingscampagne en het geheel te coördineren. Bij de volgende Statenverkiezingen moest deze 'Ploug' vooral de stad Groningen bewerken, omdat daar het verlies voor de Bond het grootst was geweest.

In mei 1978 deed de GB eveneens voor het eerst mee aan de Gemeenteraadsverkiezingen. Veendam, de woonplaats van Meijer, werd hiervoor als proefterrein uitgekozen. Ook in de thuishaven van de Bond waren de resultaten echter verre van florissant.

Slechts 196 stemmen (1,3%), wist de GB op zijn conto te schrijven, aanzienlijk minder dan de 366 (2,3%) die de Bond enkele maanden daarvoor in Veendam bij de provinciale verkiezingen behaalde.⁴⁸ Een zetel in de gemeenteraad zat er niet in.

Na het rampjaar 1978 nam de GB ogenschijnlijk steeds meer het karakter aan van een kiesvereniging, die pas tot leven komt wanneer er weer verkiezingen in zicht raken. De jaren volgend op het debacle haalde de Bond nauwelijks de pers. Achter de schermen was er evenwel toch sprake van enige activiteit. In de 'harde kern' van de Bond kwam een discussie op gang die uiteindelijk zou resulteren in een verkiezingsprogramma waarin de doelstellingen breder waren uitgewerkt. Het vernieuwde program dat - zoals reeds werd gesteld - de federalistische doelstelling sterker benadrukte dan de culturele, bracht de inmiddels tot 'Federalistische Partij Grönneger Bond' omgedoopte partij ook bij de Statenverkiezingen in 1982 niet de begeerde zetel. Wel bereikte de GB in deze verkiezingen zijn hoogtepunt met 2.805 stemmen (0,9%). Dit record werd behaald uitgerekend op een moment dat de Bond in de gedaante van de VPS een regionale concurrent had gekregen.

In 1987 schreef de GB zich weer in voor de Statenverkiezingen. De hoopvol gestemde verwachtingen op grond van de resultaten van 1982 waren enigszins getemperd door de afloop van de Gemeenteraadsverkiezingen in Veendam in 1986. De als tweede op een gezamenlijke lijst van de GB en de Veendammer Gemeentebelangen geplaatste Meijer was toen buiten de prijzen gevallen. Voor de vierde maal kwam de GB met Meijer als lijsttrekker in de verkiezingen voor de Provinciale Staten uit. De op plaatselijk niveau al op gang gekomen samenwerking met Gemeentebelangen-groeperingen werd voortgezet. In de hoop van hun locale bekendheid te kunnen profiteren werden door de GB enkele Gemeentebelangen-raadsleden kandidaat gesteld. De opzet mocht niet baten: de GB viel terug naar 1.567 stemmen (0,5%).⁴⁹ Meijer was diep teleurgesteld: 'Het valt bitter tegen. We hadden eerlijk gezegd toch op één zetel gerekend'.⁵⁰

Electrale aanhang

Over de aanhang van regionale partijen is weinig bekend. In nationale verkiezingsonderzoeken of opiniepeilingen komen zij niet voor. Wel beschikbaar zijn uiteraard de verkiezingsresultaten van deze partijen per gemeente. Deze cijfers kunnen een inzicht bieden in de regionale spreiding van de GB en het type gemeente waar deze over de grootste aanhang beschikt. Analyse van de uitslagen van de Statenverkiezingen waaraan de GB deelnam leert dat er - afgezien van de stad Groningen - vrijwel geen verband bestaat tussen het inwonertal van de gemeente en het stempercentage van de GB.⁵¹ De resultaten in de stad Groningen blijven echter wel beduidend achter bij de provinciale score.

In de geografische spreiding van de GB tekent zich een zeker patroon af. Globaal gesproken concentreerde het electoraat van de Bond zich in een brede strook die loopt van de gemeenten Termunten en Bierum in het noorden tot Hoogezand-Sappemeer en Nieuwe Pekela in het zuiden van de provincie. Binnen dit 'wingebied' lagen in Veen-

dam en Appingedam doorgaans de stempercentages het hoogst.⁵² In de oostelijke grensstreek, het Westerkwartier en - zoals bekend - de stad Groningen trok de GB in vergelijking met dit gebied weinig kiezers. De taal speelt bij de verklaring van deze spreiding mogelijk een rol, maar vormt zeker niet de enige verklaring. Belangrijker lijkt de herkomst van de kandidaten van de GB te zijn, die niet zelden uit het 'wingebied' van de GB afkomstig waren.

Bestudering van de verkiezingsuitslagen van de GB wettigt de veronderstelling dat de Bond zijn kiezers vooral betrok in niet al te grote gemeenten, waar van de persoonlijke bekendheid van de kandidaten een zekere aantrekkingskracht op uitging.

Opheffing

Na het vierde teleurstellende resultaat op rij bij de Statenverkiezingen was bij de GB alle hoop voorgoed de bodem ingeslagen. De door sommigen als verzachtend aangevoerde omstandigheid dat de Statenverkiezingen geheel in het licht hadden gestaan van de verkiezingen voor de Eerste Kamer en dat de Bond het daardoor zo slecht had gedaan, vermocht de geesten niet op andere gedachten te brengen. De situatie werd - mede door de lege Bondskas - uitzichtloos geacht. Op 25 maart 1987 werd dan ook besloten de Grunneger Bond op te heffen. Initiatiefnemer, voorzitter en lijsttrekker Meijer was aanvankelijk enigszins verbitterd, later berustend. 'Ik heb mien waark doun veur Grönnen, en de Grönnegers willen dat nait. Hou dat nou wieder mout?'.⁵³

Waarschijnlijk sneller dan Meijer had gedacht kwam er een antwoord op deze vraag. Begin april, vlak na het verscheiden van de Bond, diende zich in Groningen een nieuwe regionale groepering aan. Door M. Huis, kandidaat van de GB bij de Statenverkiezingen en raadslid voor Gemeentebelangen in Oosterbroek,⁵⁴ werd de partij Provincie Belangen (PB) opgericht. Vijftig mensen zouden zich terstond als lid hebben aangemeld.⁵⁵ Huis, die tevens secretaris van de GB was geweest, distantieerde zich van zijn vorige politieke onderkomen. De GB zou zich teveel dóór de taal hebben laten leiden; de PB wilde daarentegen vooral de Groninger economische belangen in Den Haag beter gaan behartigen. Huis was geïnspireerd door het succes van de Partij Nieuw Limburg (PNL), een conglomeraat van een aantal lokale politieke groeperingen, die in Limburg bij de Statenverkiezingen vier zetels in de wacht wist te slepen. Naar analogie van het Limburgse voorbeeld zag de PB zichzelf ook als een soort overkoepelende organisatie van alle Gemeentebelangen-groeperingen in de provincie Groningen.⁵⁶ Sedert de oprichting van de PB is evenwel niets meer van deze groepering vernomen; pas bij de Statenverkiezingen van 1991 zal zij de gelegenheid krijgen de aan zichzelf toegekende meerwaarde ten opzichte van de GB te bewijzen.

Slot

Bij de komst van de GB in 1974 schreef het Nieuwsblad van het Noorden in zijn commentaar, dat het ontstaan van deze groepering ontsprongen was aan de 'reële onlustgevoelens' die met name in Oost-Groningen zouden leven. Ook al zou de Bond - als de politieke vertaling van deze gemoedstoestand - 'weinig bereiken, enig effect is altijd te verwachten',⁵⁷ aldus het Nieuwsblad, dat daarbij wees op het betrekkelijk succesvolle

optreden van de FNP. In tegenstelling tot de FNP in Friesland mocht de GB echter in Groningen op weinig weerklank rekenen.

Het falen van de GB werd door sommigen toegeschreven aan enkele vermeende, specifiek Groningse eigenschappen. De journalist B. Tammeling wees op de 'Groninger volksaard'.⁵⁸ Gegeven zijn 'aangeboren hekel aan buitenissige zaken en aan opvallen' zou de Groninger niet snel zijn geneigd zijn vertrouwde, traditionele gebondenheid aan de landelijke politieke partijen op te geven, 'en het is al heel weinig Gronings om op een Groningse partij te stemmen'. Het 'defensief gerichte historische zelfbewustzijn' van de Groningers zou zich eerder in economisch dan in politiek-federaal of regionaal-cultureel opzicht uiten. Tot op zekere hoogte werd Tammeling in zijn verklaring bijgevallen door Meijer, die meende dat de Groningers in vergelijking tot de Friezen minder idealistisch, nuchterder, trager ten aanzien van veranderingen en materialistischer waren. Groningen was een streek van 'Rooien' en 'Christenen'; een politieke middenweg was er vrijwel niet. 'Daar zijn we als partij het slachtoffer van geworden'.⁵⁹

Verklaringen met een beroep op de 'volksaard' blijven altijd wat hachelijk. Toch is het zonneklaar dat het regionalisme in Friesland al langer en in ruimere mate een klankbodem heeft gevonden dan in Groningen, hetgeen uiteraard niet zonder betekenis is voor de regionale partijen. Het electorale draagvlak van de FNP was daarmee vanzelfsprekend groter dan dat van de GB. Het Friese regionalisme lijkt ook een duidelijker inhoud te hebben, vergeleken met de Groningse variant; tenminste wanneer men de inhoud van de culturele paragrafen van de programma's van FNP en BG met elkaar vergelijkt. Waar de FNP het begrip 'Fries-eigene' invulde door te wijzen op de geschiedenis van de 'vrije Friezen', op de Friese taal en op Friese volkssporten, kwam de GB niet verder dan het benadrukken van de Groninger taal. Aan de geschiedenis van Groningen met haar tweespalt tussen het van origine Drentse Groningen en de oorspronkelijk Friese Ommelanden had de GB in dit opzicht niet zoveel.

Een mogelijke verklaring voor het feit dat de Bond niet erg aansloeg is verder gelegen in het weinig realistische karakter van het verkiezingsprogramma. Dit programma, dat al gebukt ging onder de - noodgedwongen - beperking van het Gronings-eigene tot de taal, was uitgesproken utopisch in zijn separatistisch en federalistisch ideaal. Zo er al sprake zou zijn van een bij Groningers ingebakken 'nuchterheid' - hetgeen door Meijer werd verondersteld -, dan was dit programma ongeschikt om een grote electorale aanhang te verwerven. Ook de wijze waarop de GB zich presenteerde was weinig doordacht. De manier waarop de Bond vermeende misstanden in de pers aankaartte mag misschien dan wel zijn naamsbekendheid hebben vergroot, maar riep ook zeker weerstanden op. Tenslotte moet gewezen worden op de uiterst zwakke partijorganisatie van de GB. In plaats van gedragen te worden door een heuse achterban dreef de Bond in verkiezingstijd voornamelijk op de inzet van een kleine, vaste kern. Voor het overige was de GB in feite het éénmansbedrijf van H. Meijer.

'Het is stoer de Grönnegers wakker te kriegen',⁶⁰ zag Meijer reeds in 1978 in. Al met al zat de GB gevangen in een vicieuze cirkel. Door bovengenoemde factoren was een Statenzetel niet haalbaar; door het uitblijven van electoraal succes was de Bond gedomd tot een marginaal bestaan. Aan dit lijden werd een einde gemaakt door het

besluit de Bond op te heffen.

Noten

- ¹ Winschoter Courant, 18 april 1970.
- ² Brief van H. Gerlach aan H.H. Meijer, 4 december 1968. Rijksarchief Groningen (RAG), archief GB, doos 1.
- ³ Zie de brief van Th.v.d. Mei op briefpapier van de FNP aan H.H. Meijer, 18 december 1972. RAG, archief GB, doos 2.
- ⁴ Brief van J.J. Dalmolen namens het FNP-bestuur aan H.H. Meijer, ongedateerd. RAG, archief GB, doos 1.
- ⁵ S. van Wattum, 'Harm Meijer en de Grönneger Bond', in: *Jaarboek Groningen 1974/1975*, 89.
- ⁶ Zie de brief van H.H. Meijer aan Diemer, 24 maart 1975. RAG, archief GB, doos 1.
- ⁷ Ibidem.
- ⁸ De Veendammer, 16 februari 1978.
- ⁹ Staten '87, p. 21.
- ¹⁰ Ter Laan wijst erop dat dit woord werd gebruikt in een zin waarmee men wilde aantonen dat het Gronings toch wel een heel andere taal was dan het Hollands: 'Mit't schienvat op hoze-vôlds op beun goan om te zain, f ter ook n meert ien stap zit'. Zie K. ter Laan, *Nieuw Groninger Woordenboek* (Groningen 1929) 868.
- ¹¹ Brief H.H. Meijer aan S.F. Doting, 17 oktober 1979. RAG, archief GB, doos 2.
- ¹² Brief W.G. Rinsma aan H.H. Meijer, 5 juni 1976. RAG, archief GB, doos 1.
- ¹³ Zie de brieven van H.H. Meijer aan P. Kramer, 10 oktober 1977 en aan J. Tielman, 17 maart 1979. RAG, archief GB, doos 1.
- ¹⁴ Brief van H.H. Meijer aan J. Tielman, 17 maart 1979. RAG, archief GB, doos 1.
- ¹⁵ Handgeschreven, ongetiteld en ongedateerd stuk. RAG, archief GB, doos 1.
- ¹⁶ De Noord-Ooster, 27 februari 1974.
- ¹⁷ Zie het stuk van H.H. Meijer, getiteld 'De Grönneger Bond als vertegenwoordiger van één van die minderheden', ongedateerd (waarschijnlijk mei 1976). RAG, archief GB, doos 1; en het Nieuwsblad van het Noorden, 30 maart 1974.
- ¹⁸ 'Pergram van de Federaolistische Pertei Grönneger Bond' (1982), p. 1.
- ¹⁹ *Fries Dagblad*, 2 februari 1974.
- ²⁰ 'Pergram van de Federaolistische Pertei Grönneger Bond' (1982), p. 2.
- ²¹ Ibidem.
- ²² Ibidem, p. 1.
- ²³ In de gedichtenbundel *Gas en taal* (Veendam, 1980) propageerde Meijer ondubbelzinnig de totstandkoming van een dergelijke staat. 'Wie fochten laange joaren veur n Sassen - Vraizen-noatie'(p. 12), zo dichtte hij na de voor hem teleurstellend verlopen Statenverkiezingen van 1978. 'Wie mouten as Sassen oans aine vuilen (..). Ain Sassisch vaolk mout wie ja wezen willen'(p. 24).
- ²⁴ 'Pergram van de Federaolistische Pertei Grönneger Bond' (1982), p. 2.
- ²⁵ Ibidem, p. 8.
- ²⁶ Ibidem.
- ²⁷ In de brochure *Friesland en de FNP* (Leeuwarden 1983) 13, omschreef de FNP zichzelf als een 'sociaal-voortstrevende rechtvaardigheidspartij'. Zie verder A.P.M. Lucardie, H. Meijer en G. Voerman, 'Friese en Groningse federalisten falen en Limburgse regionalisten slagen', in: *Namens*: tijdschrift over vertegenwoordiging en democratisch bestuur jrg. 2 (1987), nr. 6 (oktober) 327-332.
- ²⁸ S. van Wattum, 'Harm Meijer', in: *Jaarboek Groningen 1974/ 1975*, 91.

- ²⁹ Deze nivelleringsdoelstelling was op zich al in strijd met een ander punt in het verkiezingsprogramma, waarin de GB zich uitsprak vòòr vrije loononderhandelingen, waarin de overheid 'allain bie wieze van oetzunnern' mocht ingrijpen. 'Pergram van de Federoalistische Pertei Grönneger Bond' (1982), p. 5.
- ³⁰ *De Groninger Gezinsbode*, 6 maart 1987.
- ³¹ Zie Lucardie, Meijer en Voerman, 'Friese en Groningse federalisten', in: *Namens*, jrg. 2 (1987), nr. 6 (oktober), p. 328, 331.
- ³² *Nieuwsblad van het Noorden*, 20 september 1975.
- ³³ 'Pergram van de Federoalistische Pertei Grönneger Bond' (1982), p. 4.
- ³⁴ *Nieuwsblad van het Noorden*, 3 december 1983.
- ³⁵ Brief van de GB aan B. Middel, 4 november 1974. RAG, archief GB, doos 1. 16
- ³⁶ Pamflet met kernpunten uit het verkiezingsprogramma 1982, getiteld 'Opkomen veur Grönnen!'.
³⁷ Brieven van H.H. Meijer aan P. Kramer, 10 oktober 1977 en aan Diemer, 24 maart 1975. RAG, archief GB, doos 1.
- ³⁸ *Nieuwsblad van het Noorden*, 13 februari 1975.
- ³⁹ *Nieuwsblad van het Noorden*, 3 december 1983.
- ⁴⁰ Ibidem.
- ⁴¹ 'Verkiezingsprogram VPS voor de provinciale staten van Groningen 1982 - 1986', p. 2.
- ⁴² Ibidem, p. 4.
- ⁴³ Het blijft uiteraard nog maar de vraag of de kiezers van de VPS niet meer uit onvrede over de PvdA op de VPS stemden dan uit regionale motieven.
- ⁴⁴ Zie Van Wattum, 'Harm Meijer', in: *Jaarboek Groningen 1974/ 1975*, 93.
- ⁴⁵ Zie de brief van H. Meijer aan G. Vaders van het *Nieuwsblad van het Noorden*, 17 januari 1977. RAG, archief GB, doos 1.
- ⁴⁶ *Nieuwsblad van het Noorden*, 23 december 1975.
- ⁴⁷ *Winschoter Courant/De Noord-Ooster*, 23 februari 1987.
- ⁴⁸ Cijfers afkomstig uit het *Nieuwsblad van het Noorden* van respectievelijk 1 juni en 30 maart 1978.
- ⁴⁹ *Nieuwsblad van het Noorden*, 19 maart 1987.
- ⁵⁰ *Nieuwsblad van het Noorden*, 20 maart 1987.
- ⁵¹ Zie Lucardie, Meijer en Voerman, 'Friese en Groningse federalisten', in: *Namens*, jrg. 2 (1987), no. 6 (oktober), p. 332.
- ⁵² Met dank aan Hans Meijer.
- ⁵³ *Leeuwarder Courant*, 3 april 1987. Zie ook *Nieuwsblad van het Noorden*, 27 maart 1987.
- ⁵⁴ *Winschoter Courant/De Noord-Ooster*, 23 februari 1987.
- ⁵⁵ *Nieuwsblad van het Noorden*, 9 april 1987.
- ⁵⁶ Telefonisch interview met M. Huis, 5 februari 1988.
- ⁵⁷ *Nieuwsblad van het Noorden*, 28 januari 1974.
- ⁵⁸ *De Groninger Gezinsbode*, 20 maart 1987.
- ⁵⁹ Staten '87, p. 21.
- ⁶⁰ *De Veendammer*, 16 februari 1978.